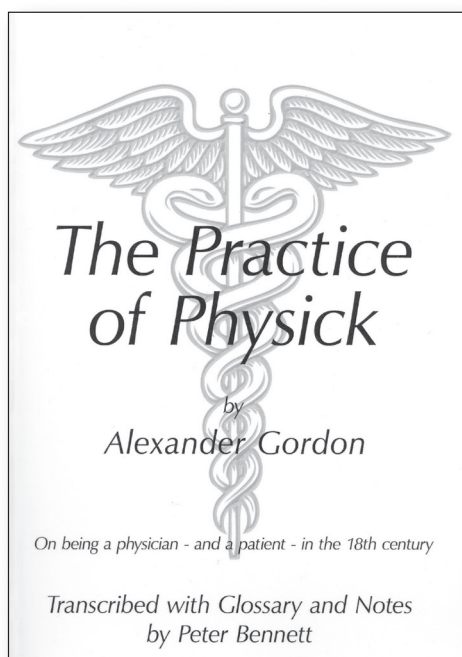

1700-talls legepraksis fram i lyset

Michael 2014;11:58–60.

Gordon A. *The Practice of Physick*.
Transcribed with Glossary and Notes
By Peter Bennett
Bloomington, IN: AuthorHouse, 2011.
ISBN 978-1-4567-7505-6 (sc)
406 s., ill. Pris: ca. GBP 11.50

Av og til kan det få alvorlige følger for forfatteren hvis man gir ut en bok. Aberdeen-legen Alexander Gordon (1752–1799) fikk føle dette.

Gordon hadde medisinsk utdanning fra universitetet i Leyden, senere i Edinburgh, var deretter marinelege og tok videreutdanning ved hospitaler i London. Fra 1786 drev han legepraksis i Aberdeen.

På denne tiden begynte den kvantifiserende tenkningen å videreutvikle seg innenfor medisinen. Ved nøyaktig journalføring

og bearbeidelse av det tallmaterialet man derved fikk til disposisjon, kunne man blant annet vurdere behandlingsresultater med større sikkerhet. Men like viktig var det at man da også kunne se sammenhenger som kunne forklare, eventuelt gi nye ideer om sykdommers årsaker.

Gordon var opptatt av infeksjoner, noe man innen medisinen fortsatt ikke hadde klare forestillinger om, især vedrørende årsaker og spredningsmåter. Spesielt var han bekymret for den høye forekomsten av barsel-feber. Ut fra sine journaler så han et mønster. Mødre forløst av jordmødre som

var hentet inn fra byen, fikk oftere barselfeber enn de som hadde benyttet lokal jordmorhjelp. I byen var sårinfeksjoner meget hyppige. Av dette sluttet han at disse tilkalte jordmødrene brakte infeksjoner med seg. Dette skrev han en bok om.¹ Han var med dette omlag femti år tidligere ute med observasjoner av smitte som årsak til barselfeber, i forhold til da det ble allment akseptert innen medisinen fra midten av 1800-tallet at mangelfull håndvask kunne overføre smittestoff.

For Gordon selv ble dette ugreit. Jordmødrene han hadde referert til, både følte seg uthengt og *var* uthengt. Han hadde navngitt både pasientene og deres hjelpere, hvilket ikke var uvanlig i datidens medisinske litteratur. Raseriet mot ham ble så massivt at han måtte forlate Aberdeen i 1795, samme år som boken kom ut. Han ga bort boksamlingen sin til the Medical Society of Aberdeen, inklusive åtte bøker om sitt spesialfelt fødselshjelp, sa derved adjø til sin spesialinteresse – og begynte som marinelege igjen.

Gordon hadde imidlertid også et annet prosjekt. Han skrev på noe som skulle bli en medisinsk lærebok. Det skulle være en oversikt over sykdommene, medisinen og legens arbeidsmåte. Tittelen var *The Practice of Physick*. Men manuskriptet ble aldri ferdig, sannsynligvis på grunn av den hastige avreisen fra Aberdeen. Teksten slutter faktisk midt i en setning og boken ble aldri trykt i samtiden. Familien tok vare på manuskriptet. I 1913 ble det gitt som gave til biblioteket ved Kings College at the University of Aberdeen, men det skjedde ikke noe mer med hensyn til utgivelse av den grunn.

Så var det at Peter N. Bennett, lege i Bath og produktiv medisinsk forfatter, selv utdannet i Aberdeen, nå pensjonert, tok for seg å transkribere det gamle manuskriptet og gi ut en kommentert utgave. Her er resultatet som ble publisert i 2011.

Etter Bennetts innledning² følger Gordons systematiserte oversikt over sykdommene, deres årsak og behandling. Til slutt kommer en oversikt over ord og uttrykk m.v., utarbeidet av Bennett.

Gordons tekst er av samme type som man finner en del av i opplysningstidens medisinske litteratur. Det er en samling av eksisterende kunnskap og egne erfaringer, satt sammen i en klar og logisk form. Det vil si: Logikken er kan hende ikke uten videre så klar for oss, for den hører hjemme i sin tid. Men hvis man benytter forfatterens systematikk som utgangspunkt

---

1 Gordon A. *A treatise on the epidemic puerperal fever of Aberdeen*. London: C.G. and J. Robinson, 1795.

2 Les også den fyldige artikkelen Bennett PN. Alexander Gordon (1752-99) and his writing: insights into medical thinking in the late eighteenth century. *J R Coll Physicians Edinb* 2012;42:165-71. Doi:10.4997/JRCPE.2012.217.

etter å ha satt seg inn i den, går det greit. Boken gir et godt innblikk i medisinsens *state of the art* på slutten av 1700-tallet, gjerne sammenholdt med tilsvarende bøker fra samme tid. Det var nemlig fritt fram for ulike forståelsesmåter i en tid da sykdomsårsaker og sykdomsprosesser som oftest var uklare og den intellektuelle tilnærmingen var den dominerende måten å arbeide på.

Av og til tviler imidlertid Gordon på sin egen logikk, og det gir underfundigheter til ettertanke. Et eksempel fra side 22: «I subdivided in to the Curable and Incurable, a distinction that is exceedingly vague. A Physician should never say that the disease is incurable, only that he can not cure it.»

Gordons bok refereres ikke nærmere her, for den må leses! Utgiver Peter N. Bennett fortjener stor ære og heder for å ha reddet Gordons manuskript fra den evige glemselen.

Øivind Larsen
Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo
oivind.larsen@medisin.uio.no